

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים

הגר"ג קרליץ (חוט שני שם), שהאיל ואין המים מתחממים על ידי החמה אלא בצירוף אמצעי, הקולט את קרניה, ולולא זה לא היו המים מתבשלים מהחמה, נחשב הדבר כבישול בתולדת חמה. ובשו"ת מנחת יצחק (חיד סי' מו' אות כו) הסתפק בזה.

ולמעשה גם דעת הגר"שז' אייערברך (שבות יצחק שם, וראה ששיב שם), שבזמניו שהרנילות היא שבכל דוד שמש יש מיתקן חימום חשמלי, יש לחשוש שמא יבוא להוציא מים מדוד השמש גם בזמן שהמערכת החשמלית עובדת, ודאי שגם אופן זה כלול בגזירת חז"ל המוזכרת בשו"ע שגזרו על תולדות חמה אטו תולדות האור.

ולפתוח את ברו המים החמים, ולגרום בכך שיכנסו מים צוננים לחד השמש, ויתחממו על ידי המים החמים הנמצאים בו ושלכל הדעות נחשבים כתולדות חמה, או שיתחממו על ידי מערכת הקולטים של החד שמש, שנחלקו הפוסקים ביניה כמובא לעיל, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שמותר, שכיון שאין בישראל זה נעשה אלא בגרמא, שעל ידי שהוציא מים בצד אחד נכנסו מים אחרים בצד האחר, וגרם בישול בתולדות חמה מותר, מפני שהוא חרי דרבנן במקום שאינו מתכוין.

מאידך, דעת הגר"שז' אייערברך (שולחן שלמה סי' מד), שאין זה נחשב גרמא, אלא כפעולה בכח ראשון, כיון שמדד בשעת הוצאת המים החמים נכנסים המים הצוננים, ועוד (שבות יצחק שם), שהאיל שכך היא דרך הבישול בדוד שמש, אין זה נחשב כגרמא, וכן דעת הגר"שז' אלישיב (שם). וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' צד) שאין להוציא מים מדוד שמש בשבת. אכן, לצורך חולה שאין בו סכנה, דעתו (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' לח) שיש להקל ברב.

ולגבי פתיחת ברו המים החמים בליל שבת כשאין היד סולדת בהם, ולמחר יתחממו המים הנכנסים, כתב הגר"שז' אייערברך (מאור השבת ח"א מכתב ט' אות א) שאף על פי שמסתבר שגרם בישול בתולדות חמה מותר, וכל שכן שמוותר הדבר במים אלו שבדוד השמש, שהרי לא יתבשל למחר אלא על ידי החמה עצמה, מ"מ טוב להימנע מפתיחת הברו מפני הרואים.

[משנ"ב ס"ק כב]

אָפּלוּ לָפֶן עַל הַכִּיָּה אוּ הַתַּפּוּר קָדַם הַקֶּק אָסוּר³⁸.

38) ואף להעמיד בשבת קיריה חמה על תנור כבוי שעתיד להידלק, כתב הגר"שז' אייערברך (שולחן שלמה סי' טז) שאסור, כיון שניכר שמניחה שם על מנת שיתחמם התבשיל לאחר שיצטנן.

[משנ"ב ס"ק כג]

וְלַעֲרֹב אוּתוֹ קְתִישׁוּל רוּתָהּ כִּכְלִי שְׁנֵי יָשׁ לְהַקְלֹ³⁹.

39) מדבריו משמע שיש מקום להחמיר בזה [בדעת המשניב, ראה מה שכתבו השבות יצחק (בישול פ"ט אות ז) והארחות שבת (פ"א הע' קלא)]. וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קצו אות ד) שכל זה לשיטת השו"ע, הסובר שבישול אחר בישול בלא שנצטנן לגמרי אסור מהתורה, אך לדעת הרמ"א, שאין בישול זה אסור אלא מדרבנן, כמבאר להלן (סי' צז-צח). מותר לכתחילה לערב תמצית חמה צוננת במים רותחים הנמצאים בכלי שני, אלא אם כן רותחים הם כשיעור שהיד נכזית בהם, שבארפן זה יש מקום להחמיר שלא לערות לתוכם כשאין נמצאים בכלי שלישי, כמבאר להלן (סי' מוח) שכלי שני מבושל כשהיד נכזית בו. וכתב הגר"שז' אייערברך (שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' לד אות כב), שלסוברים שלדעת הרמ"א אסור בישול אחר בישול בלא שנצטנן לגמרי אינו אלא חומרא [ראה מה שכתבנו להלן (סי' צט)], אין מסתבר להחמיר בבישול אחר בישול בכלי שני כשהיד נכזית בו.

[משנ"ב ס"ק כו]

עַד שְׁיִגְמַר בְּשׁוּל⁴⁰.

40) וכשיגמר מבושל כל צרכו, ביאר הגר"שז' אלישיב (שבות יצחק בישול פ"א אות ב) שהוא כשתם אדם אוכל אותו כך שלא בשעת הדחק.

המשך במילואים עמוד 47

[שעה"צ ס"ק כד]

עוד כתב, דתולדת חמה פטר להטמין בשבת כדכר שאינו מוסיף הקבל³⁶. 36) חז"ל הרשיבא שלפנינו לא נזכר חידוש זה, דדבר השעה"צ הם ע"פ הגהות העיקריות שבשו"ע מהדורת קונסברג, שבהערת דברי הרשיבא כתב 'הוא חז"ל, אכן, בדפוסים אחרים כתוב 'זהו ליה' (הגר"שז' ולהברג).

[משנ"ב ס"ק כ]

דְּהַי קְתוּלָת חֲמָה³⁷.

37) ובטעם הפטור בבישול בתולדות חמה, כתב רש"י (שבת לט, א) שהוא מפני שאין דרך בישול בכך, ולפי זה, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' נב) שהמבשל מאכל או משקה במיקרוגל בשבת חיוב, מפני שהדרך לבשל בו, כיון שאיכות הבישול בו אינה פחותה מאיכות הבישול על גבי האש, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' סב), וכן דעת הגר"שז' אלישיב (שבות יצחק דיני מיקרוגל פ"א אות ד), וראה להלן שהדוסיף טעם נוסף.

מאידך, דעת הגר"שז' אייערברך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יב הע' 4, ששיב פ"א הע' קצו), שאף באופן שהדרך לבשל בחמה, אין חיובים על זה, וכונת רש"י היא, שכיון שעיקר דרך הבישול הוא באש, אם כן בישול בחמה אינו נקרא בישול. ולדעתו (ביצחק יקרא לעיל סי' א, ונשמת אברהם ח"ה עמ' ר"ט), ושולחן שלמה סי' שכח שולי הגליון סי' נב) בישול במיקרוגל אינו אסור מהתורה, ולכן הורה, שכאשר יש צורך לבשל בשבת עבור חולה מסוכן, עדיף אם אפשר לבשל במיקרוגל.

ובישול מים כימולג חשמלי, באופן שהמגעל החשמלי נוצר על ידי המים, כתב הגר"שז' אייערברך (שו"ת מנחת שלמה שם הע' 3) שלדעתו, אין הדבר אסור אלא מדרבנן כיון שאין כאן הכערת אש כלל, אלא שהחז"רא אמר לו שמפני שבדרך כלל הזרם יוצר אש, נחשב זרם זה כיעבור האש, וכשם שיש חיוב חטאת על בישול בתולדת האש, כן יש חיוב על בישול בעיבור האש.

ולדעת הגר"שז' אלישיב (שבות יצחק דיני מיקרוגל פ"ב אות ב עמ' כב, הלכות שבת בשבת ח"א פ"ה הע' 129) כל בישול שנעשה על ידי זרם חשמל נחשב כבישול בתולדת האור, הואיל ויצירת החשמל היא על ידי אש, ולפיכך, דעתו שבישול במיקרוגל אסור מהתורה, והוסיף, שאף על פי שיש מקום לחלק בין מיקרוגל לתולדת האש, שבישול במיקרוגל לא נעשה על ידי החשמל כי אם על ידי קרינת הגלים, מ"מ במלאכת שבת דאורייתא יש להחמיר.

ולענין בישול באש לאחר בישול בחמה, כתב הפמ"ג (משב"ז סי' ו) שנראה שפטור, ויתכן שאף מותר, מפני שאף על זה נאמר שאין בישול אחר בישול, ולדעת הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סי' ו) יש להחמיר בזה, ואף לגבי תבשיל יבש שהתבשל במיקרוגל, דעתו להחמיר שלא לבשלו על גבי קיריה הנמצאת על האש, כיון שיתכן שבישול במיקרוגל אינו נחשב אלא כבישול בחמה, וכן צידד בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' סב) להחמיר בזה, מפני שהבישול במיקרוגל אינו פועל כפי שפועל בישול רגיל, מה שאין כן בישול בחמה, הפועל כבישול רגיל, והוסיף, שיתכן שאף לדעת הפמ"ג יש להחמיר בזה.

חימום מים בדוד שמש, כתב הגר"שז' אייערברך (שולחן שלמה סי' יג) שדינו כבישול בחמה, אף על פי שחימום זה נעשה על ידי הזכוכית המתחממת מהחמה, מ"מ אין זה נחשב כבישול בתולדת חמה, מפני שהזכוכית אינה מבשלת את המים אלא רק מרכזת את קרני השמש, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ב) שבישול זה נחשב כבישול בחמה, שאף על פי שהצנורות החמים גורמים לבישול המים, מ"מ אין הם אלא כקיריה המחזיקה את המים בשעה שמתבשלים על גבי האש. והוסיף הגר"שז' אייערברך (ששיב פ"א הע' קצו), שאף על פי שהדרך בזמניו להפיק חום מכח השמש, מ"מ אין הרגילות להשתמש בחמה גורמת שיאסר חימום זה מהתורה [כמובא בתחלת הערה זו]. מאידך, דעת הגר"שז' אלישיב (שבות יצחק דיני ח"ד שמש פ"א אות א)

הלכות שבת סימן שיה

קלד

באר הגולה

מכח חמה; (כא) יאכל בחמה עצמה, כגון לתן ביצה בחמה או לתן מים בחמה כדי שישחמו, מתוך ד' תבשיל שנתבשל כל-צרכו (כב) *יש בו משום (כ) (כג) בשול (כד) *אם נצטנן. הנה (ט) ויש אומרים דוקא אם מצטמק (כה) וקפה לו (רכיני ירחם ח"א). ואם לא נתבשל כל-צרכו, ונאכלו נתבשל (כו) כמאכל כן-דרוסאי, *שניף בו בשול (כו) *אפלו בעודו רותח. (כח) והני מלי שיש בו בשול אחר בשול, בתבשיל שיש בו (כט) מרק, (ל) "אכל דבר (לא) שנתבשל כבר (לב) והוא גבש, (לג) מתר (י) לשרותו בחמין בשבת. ואם הוא דבר גבש שלא נתבשל מלפני השבת. ט"אין שורין (לד) אותו בחמין בשבת.

באר היטב

חמי טבריא, אבל מע"ש מר, ולהחית בתוכו אסור, כמ"ש סימן שכו ס"ג: (ס) בשול. והני יודע, שקל דינים האסורים משום בשול, אפלו לתן על הכירה או הפנור קדם הסק אסור, כמ"ש ס"י

משנה ברורה

באר הגולה

(כה) ויגלגלה בשבת על-גבי חול החם כדי שתצלה, נמי אסור, דגורה אטו תולדת האור, (כו) ועל-כן אסור לצלות ביצה על גג רותח מחמה, המבשל בחמי טבריא (ס) פטור מחטאת, דהוי כחולדת חמה⁽³⁷⁾, (סה) אכל חלב מכת מרדות, דאסור יש בנה, (טו) הלפך אסור להעמיד מאכל על-גבי חמי טבריא בשבת, אבל להשהות עליהן מערב-שבת מתר, ולהניח בתוכן אסור משום הטמנה בדבר המוסיף הבל, כמו שכתוב סימן שכו סעיף ג: (כא) אכל בחמה עצמה, ולא גורנין אטו אור, (ל) דחמה באור לא מחלה: ד (כב) יש בו וכו', וכל דינים האסורין משום בשול, (לב) אפלו לתן על הכירה או הפנור קדם הסק אסור⁽³⁸⁾, כמו שכתוב סימן רג: (כג) בשול. ועל-כן אסור (לג) מן התורה להניח התבשיל הנה בשבת במקום חם (לג) שהיה סולדת בו, ולצרב אותו בתבשיל רותח בכלי שני יש להקל⁽³⁹⁾ [אחרונים]: (כד) אם נצטנן. הני שאין היה סולדת בו, אף שהוא קצת חם עדין; (לד) אכל אם היה סולדת בו, אף שצטנן מרתיחתו, לא שניף בו בשול עוד, דבכלל רותח הוא ואין בשול אחר בשול [נדוקא לענין להחזירו לפנור כשהוא גרוף מן החלים או שהם צמויין, אבל לתנור כשאינו גרוף, וכל-שכן על האש ממש, אסור להחזיר לכלי עלמא אפלו רותח גמור, וכדלעיל ברנ"ג]. וכל זה הוא דעת המחבר, אבל הרמ"א לקמן בסעיף טו בהג"ה כתב, דכל זמן שלא נצטנן לגמרי נהגו להקל, (לה) דאין בו משום בשול, ועין שם: (כה) וקפה לו. אבל אם מצטמק ורע לו, מתר להניח סמוך למרונה אפלו במקום שהיה סולדת בו, ועין בב"ח שפסק כסבא הראשונה דאין חלוק בנה, וכן משמע (לו) בבאר הגמ"א: (כו) כמאכל כן-דרוסאי. והוא הדין יורה, עד שיגמר בשול⁽⁴⁰⁾, שניף בו בשול (לו) מן התורה: (כז) אפלו בעודו רותח. ופשוט דאפלו על-ידי אינו יהודי אסור לגמר הבשול. (לז) ונראה דבדיעבד אין לאסור התבשיל, ויש לסמוך על הפוסקים שסוברים דכיון שנתבשל כמאכל כן-דרוסאי שוב אין לגמר הבשול. (לח) מין שאזיל חמימותו ונצטנן, כטל מנפח שם בשולו הראשון⁽⁴¹⁾: (ל) אכל דבר וכו'. הני (לט) נתבשל כל-צרכו: (לא) שנתבשל כבר. דוקא שנתבשל, אבל אם לא נתבשל אלא נשרה מערב-שבת בכלי ראשון שהיה סולדת בו, (מ) אסור לשרותו בחמין שהיה סולדת בהן בשבת, (מא) דאף-על-גב דאין כאן תוספת בשול, מפל מקום כל זמן שלא נתבשל ממש אלא היה בכלי ראשון נתוסף בו קצת בשול כשפניחו פעם שני בחמין. (מב) ויש מקלין בדבר. ודעת הפרי-מגדים, דהמקלין מרי בדבר שדרבו וטבעו קל להגמר בשולו אף בכלי ראשון שהוסר מן האש, אבל דבר שאין צרכו להתבשל לגמרי בכלי ראשון, לכלי עלמא אסור, (מג) וטוב להחמיר בקל גונא, צנן שם. (מד) וכל זה לענין לשרותו בכלי ראשון, אבל לשרותו בכלי שני אף שהיה סולדת בו יש להקל בקל גונא, מין שבקרב-שבת נשרה בחמין שהיה סולדת בהן: (מז) והוא גבש. ורצה לומר, שהריקו המרק ממנו⁽⁴²⁾: (מח) מתר לשרותו. אפלו (מט) בכלי ראשון רותח כדי שיהיה נמוח שם ויהיה דבר לח, דאין בשול אחר בשול, אבל לא יתנו (מו) לכלי ראשון שעומד על-גבי האש: (לד) אותו בחמין, שהיה סולדת בהן. (מז) ואפלו אם לא ניהו שם עד שיהיה נמוח, ואפלו בכלי שני, נמי אסור לשרותו.

שער הציור

דכבא בתרא דמימי חיים ודקריירי קריי [הרשב"א שם]. עוד פתב, דחולדת חמה מטר להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל⁽⁴³⁾: (לז) מנא-אברהם: (כו) מנא אברהם וחוספת-שבת, וכן משמע בחדישי רבי עקיבא אינר: (ס) דבב"ב: (כז) גמרא מ עמוד ב: (כט) מנא-אברהם בשם ר"י: (ל) רש"י: (לב) מנא אברהם: (לג) מן מושע ברא"ש: (לד) מוכח מבית-דוסף שהוקא מנא-אברהם: (לז) בית-דוסף, מנא-אברהם: (לה) אבל כל זה כשאינו על האש ממש, וכמו שכתבתי מתחלה, ולא צריך מרובה גמור: (לו) שהוכיח כגמרא דאין חלוק, קלא פטו שמצדד להורות בהש"א אומרים: (לו) מן מושע בראשון הגמ"א וכן מוכח ברמב"ם פרק ג הלכה ג: (לח) עין באור הלכה: (לט) מנא-אברהם: (מ) בית-דוסף בשם רב הפוסקים: (מא) לבושי-שרד: (מב) ברמב"ם. אף השלחן-ערוך אינו סובר בן: (מג) מנא-אברהם: (מד) אלהי רבה וחוספת-שבת ופרי-מגדים: (מה) מנא-אברהם וש"א: (מו) אלהי רבה, מפני דיש מקמירין דצל האש יש בשול אחר בשול⁽⁴⁴⁾, ועוד, דיש בנה משום חשל, תורה, וכדלעיל בסימן רג במנא-אברהם סעיף-קטן לו: (מו) אחרונים:

הֶלְכוֹת שַׁבַּת סִימָן שִׁיחַ

אָבֵל (יא) (לה) מְדִיחִים אוֹתוֹ בְּחַמִּין בְּשַׁבַּת, (לו) *חוּץ מִן (יב) הַמְּלִיט הַנֶּשֶׁן וּמִיּוֹן דָּג שֶׁנֶּקְרָא *קוֹלֵיס הָאֶסְפַּנִּין, שְׁאֵינָם צְרִיכִים בְּשׁוֹל אֲלָא מְעַט (לו) *וְהַדְחָתָן *הִיא גְּמֵר מְלֵאָמָן: הגה

בָּאֵר הַיֵּטֵב

ולא מחזי כמבשל, ונ"ל דבעל דינו כתבלין דעבידא לטעמא, מ"א: (יב) המליט. משמע דבמים צוננים מותר, ולכן נקרא לריוח העריג"ג בשבת בצוננים אפלו הוא מלוח הרבה, וכ"כ הבייבי בייטן זה בשם הפרדס ביה:

אסור לשרותו בחמין בשבת, וטוב להחמיר אם היה סולח מ"א: (יא) קדיחים. הגה שמעריך עליו מקלי שני, אביל אסור לשרותו אפלו בקלי שני דמחזי כמבשל, ב"ח, וליד לתבלין בס"ט, ותבלין עשוי למתק הקדורה

מְשֻׁגָּה בְּרִיחָה

(מח) דמחזי כמבשל, ולא רמי לתבלין בסעוף ט דלא אסר אלא בקלי ראשון, דתבלין עשוין למתק הקדורה ולא מחזי כמבשל⁴⁵: (לה) **מְדִיחִין אוֹתוֹ**, והנה (מט) **שְׁמַעְרָה** עליו מקלי שני, המפלי ראשון אסור לערות עליו, דערמי פכלי ראשון ומבשל פדר קליפה, כמו שכתב סעוף י. והוא תפח דשרי לערות מפלי שני על גבי דבר לח צונן, דהרי לה בנדחה בעלמא [אחרונים]: (לו) חוץ מן המליט הנישן. (ס) הג מלוח של שנה שעברה, וקוליס האספנן הוא שם הג שאוכלין אותו מקמת מלחו על ידי הדחה בחמין, וצ"ל אפלו הדחה נמי לא, שנה גמור מלאכתן דהי בשול, ואיכא פסקא דאם הדיחן בחמין חוב חטאה. (נא) והנה פשה אחרונים קתבו, דקבע של אלו הדברים שאין יכולין לאכלו כל זמן שלא הודח בחמין, וצ"ל בנדחה שלמה חשיבא בשול, ומשוי לה אכל, והוא הדיו (נג) שאר דבר מלוח כיוצא בזה שאין יכולין לאכלו כלל בלי הדחה, אבל דברים שיכולין לאכלו על ידי הדחת מים צוננים, אין אסור להדיחן בחמין מקלי שני. ולפי זה, הג מלוח שעבקימונו שענקרא העריג"ג, שיכולין לאכלו על ידי הדחת צוננים ולפעמים אף בלי הדחה, מותר להדיחו אף במים חמין; והבייבי משמע דיש לזהר שלא להדיחו בחמין, וכן כתב בספר שלח עיני שטים ובכחי אדם, וכן נכון לנהג למעשה. ועין פאר הלכה: (לי) **וְהַדְחָתָן וכו'**. ורצה לומר בחמין, אביל בצוני מותר להדיחו ואף לשרותו⁴⁶.

בְּאוֹר הַלֶּכֶה

ראשונים הקימו חקדא שיטתא, דער שגומר בשולו פליצוכו יש בו משום בשול, והוא ספר המריקה והספיק ותנתה מימנו שכתב שיעור שלא יוסף כסוי משתמש על הקדורה שלא נגמר בשולה כל צרכה כפני שממחר בשולה על ידי זה, ותפתיקים הטור שלחן ערוך לעיל בייטן רנו סעוף ד, ועל פרס דסבירא להו דיש כזה אסור דאונקיא, דאם אין בו אסור דאונקיא זהא משר לצמירי, וכמו שכתב בבית יוסף בייטן זה, וכן משמע מפרשי הגר"א שכתב שם הטעם מהא דגמיס, אלא דסבירא לה דיש פשה אסור דאונקיא [אך קצת קשה על הגר"א שכתב פשה ט"מין בתחילה, שדעתו ג"כ דהין שלא יוסף כסוי, אף דהיא בעצמו סבירא לה דחונה משר בשנתבשל פמאבל בן דרוסאי, ויש לומר, דכריי איכא רק לענין פרות אביל לא לענין קרה נפשא, אביל על גר הפוסקים הפיל לא נוכל לומר זה, דהם כתבו דהיא על הקדורה, ע"ש] וכן דעת רש"י על סעוף דסבירא לה גס"כ דיש כזה משום בשול, עין פרא"ש פרק פרה סימן י והקדור וכתבא שם, היוצא מרקיבו, וכתבב"ם ורש"י והתירוהו והספיק ותנתה מימנו ואור דרוב הר"א והטור, פלס סוקרים דיש כזה משום בשול, ועל כן אין לזוז למעשה מפסק השלסן דרש"י, ובפרט דהוא דאונקיא, ומכל מקום נראה דבדעיקר אב התייר הישראלי הקדור במקום חם דמינו לבגיר גרור ודאי לאו הכי אסור משים תורה לכלי עלמא, וכביל בייטן רנגו, אין לאסור הפכשיל בריצה, וכמו שכתב הפריימריס בסעוף קטן יא⁴⁷, דכל שיש פסק פלגתא אי כרי בשול אין לאסור כזה בריצה: * חוץ וכו', עין משנה ברורה מה שכתבתי בשם ה"ט, ואף דיש לומר דכונן ח"י לאסור בחמין הוא דוקא אם מלוח הרבה שאינו יכול לאכלו בלי הדחה בחמין, כמסקנה לענין מליח תשן שאינו אביל בלי הדחה בחמין, כמבאר בדברי רש"י, מכל מקום אין להקל, דמסור דברי דמסקנה להא מלקטא מהא דסוניא שדכא בבית יוסף שמתיר להדיחו בצונן, ושם הלא נאוי לאכל אף בלא הדחת חמין כמבאר שם, ואפלו הכי אינו מותר אלא בצונן לפי דעת הפ"י וכן נראה שיהיה אסור להקל להדיחו בחמין דהוא ממשל שנה שעברה, ודאי הוא בכלל מליח הנישן שנזכר במשנה, ואפלו אם ידוע שהוא של שנה זו, הלא ידוע שהוא דג ששהה נה ונקט בתפוח טוויגא, כמו שכתב בספר שלחן ערוך יא⁴⁸ ועין שם שכתב שנה דהה בעה"ל דעת ה"ט, אף אם נפרש דעת הפרדס כטוניגא להקל להדיחו אף בחמין, וכן בשם הפרישה התוספת שבת, וקוליס האספנן שאסור במשנה להדיחו בחמין כין דג אחר הוא, מפל מקום להלכה אין כנו בחי להכריע כן, דהרבה ראשונים מפרשין וקוליס הוא טוניגא: ראשון לכל החדש בשרה אספנן בשם יש אומרים, ורש"י בפרק ביה נדף לט, והר"ן שם וכן בחודשיו, פלס כחבר קדורא דהיא טוניגא נא"י ורש"י בעצמו פרק חתיי קטב דהיא שם דג שאוכלין אותו מקמת מלחו על ידי הדחה בחמין, משמע דלא דחה בחמין לא תהי נאכל, ואס"כ אין זה טוניגא, דהלא על טרות שאמרו חז"ל שגאבל היי מקמת מלחו כתב רש"י בכוכו דף מר דהוא טוניגא, על דבריו אנו מנחין לומר דרש"י גופא סומך מספקא לה בזה, פי היא מחלקת לשנה וכשמי דעוה המייבא בערוך, והרמב"ם בפרק ו הנפקת נכשירין פריש בזה פריש אחר, עין שם, אס"כ משמע כזה דהיא מחלקת קדומה בין הראשונים בפרש קוליס, ופי יוכל להכריע ולהתיר בענין חיוב חטאה; ומה שהקשה הפרדס דהלא טוניגא ראוי לאכל אף בלי הדחה בחמין, ואפאי נחבא אבדחה משום בשול; יש לתרוץ, דהוא כמו שאר דברים שנאכלין כמות שחן חזין ואפלו הכי חוב בבשלון, וכמו שכתב לקטן, והטעם דמשנתבחין יותר על ידי הבשול, ובהו נמי קים להו לחז"ל דבתורה מועטת בחמין נקבר בשלון ונשתמחו לאכילה כמו בשול גמור חסיד, ועל כן יש לזהר בזה מאד שלא להדיחו בחמין אפלו בעריי מקלי שני: * קוליס האספנן וכו'. ולא דוקא אלו, דהוא הדיו לכל כיוצא בזה דבר דין ודן כיתר⁴⁹ וכמו ב"ט: * והדחתן וכו'. עין במשנה ברורה כיוצא בזה, כן משמע בבית יוסף, וכן כתב באליה רבה בשם הפרישה והתוספת שבת ובספר מנשה ירחן ושארי אחרונים. וכאיתי בפריימריס שרדחה לחוש דבר, ודמישם שאינו יכול לאכלו כלל בלי הדחה, חייבו הוא משום מה פפטיש, ומשום זה מקשה על הבית יוסף והפרדס דאפאי מותר בצונן, ונשאר בקושיא, והנה בלבוס גס"כ דמישם שכתב לענין שריח דבר קשה דחייבו הוא משום מכה בפפטיש, אביל באמת לא נהירא דבר זה כלל, וכבר תפש עליו באליה רבה, דברש"י ורמב"ם כמבאר לתורא דחייבו הוא משום בשול, ורוצה לומר שאפאי לא חייבוהו שם משים מה פפטיש, אלא ודאי דקאלו הענינים לא שיקף מכה בפפטיש, ומיילא דבצונן הלא שיקף בו משום בשול, משר. ובדבר הרמב"ם ורש"י מוכח להירא דבר לט עמוד א פסקא, דאמר שם רב יוסף; אלא להבין דהירא חוב חטאה, ועל זה אמר מר ברה דרבינא: אף אנו נמי אגניא כל שבא וכו' חוץ מקוליס האספנן שהנחתן זו היא גמור מלאכתן, אלא דכונה חייבא נמי משים כמבשל, ומיילא דוקא בחמין, וכן איכא לטכרא כספרי נאים לר"א מפיין וסרבני דתסן וסרי דרוב וספרי וסריין, שמפלס משמע לתורא דחייבא דוקא בחמין ומשום כמבשל, וגם לדעתם של תלמידי רש"י ופריימריס דכל דבר שגמור הקונו לאכילה על ידי אזהר פקלה, אף אם לא נוכל להשיבו משום כמבשל בתוכו משום מכה בפפטיש, אס"כ אפאי אמר שם בגמרא דהיינא שצלה אותה בחול ובאבן דתרים הוא רק אסור דברנו דמינו תולדת האור, נהבנו משום מכה בפפטיש; ורזה, אפאי אמר שם בדר קנה, והיכא לקטן בייטן שדר; שחיי אביל משינון, נחב אוחו משום מכה בפפטיש כיון שהיא השנה דבר זה לאכל, אלא ודאי דבצוננים אלו של אביל לא שיקף שם מכה בפפטיש, והנה הפריימריס מלוח עזימ' בספר הפרדס ואמר שזה הוא דעתו, דדבר שאינו יכול לאכלו בלי הדחה חייבו הוא משום מכה בפפטיש, ואיך שהוא, הלא הפרדס בעצמו כותב דבצונן מותר, וגם יש בזה אריכות דברים כבאר דברי הפרדס ואין פאן מקומ', אחריתו מציאתי בספר נשמת אדם שגם הוא רוצה לצד דובר שאין יכול לאכלו בלי הדחה דחייבו הוא משום מכה בפפטיש, והקשה בעצמו מה שהקשימי מדף לט דאמר שם אף אנו נמי אגניא, וכביל, ונחה דבענין מליח תשן וקוליס האספנן היה יכול לאכל בתחילה על ידי הדחה, לכך לא נוכל לחייב אתר דה משום מכה בפפטיש, אבל זה אינו, דהם מליח תשן מתחלה אינו נאכל כלל, ועל ידי הדחה הוא נאכל על ידי הדחה, דאמאי כתיבה חוב חטאה, וכן כתב פאר דרוב מליח תשן מתחלה אינו נאכל כלל, ואס"כ פי היכי דחייבו הוא רק משים כמבשל ולא משום מכה בפפטיש, הוא הדיו לכל דבר שאינו יכול לאכלו כמות מלחו או לשרות דבר קשה, שחייבו הוא גס"כ משים מבשל ולא משום מכה בפפטיש, ומיילא דוקא בחמין, וכן משמע במבאר הגר"א ששם אסר הוא השינון, ע"ש, היוצא מדבריו, וענין מכה בפפטיש כדבר אכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים, והרבה יש כמה סדירות לזה⁴⁹ וכמו שכתבו למעלה, ועל כן אין להחמיר בנדחת צונן כשם גמור, כן נראה לעיני דרוב ענין השם: * היא גמור מלאכתן, לכאורה נראה ששם בזה היא דוקא קשה סולחן בו, דהיינא תרבה: 1 דג מלוח.

(מח) מגן אביריהם: (מט) תוספת שבת וש"א: (כ) רש"י ורמב"ם. ובספר הפרדס קתב 'ישור מלוח הרבה': (נא) אליה רבה בשם הפרישה ותוספת שבת ומנציח השקל בבאר בנות המגן אברהם: (נג) מגן אברהם:

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים

ואבקת חלב [העשויה למאכל תינוקות] דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצהק שם פכ"ג אות ב), שיש לחדש שנעשית קלת בישול ביותר, ואין להכינה במים חמים אלא בפושרים [כחום הרוק], ולאחר שתיהפך כל האבקה למשקה גמור, מותר לערות עליה מים חמים מכלי שני, כמבואר במשנ"ב (סי"ק לה). וראה מה שכתב בשו"ע פ"ח סכ"ג ובה"ט סג.

אמנם, החו"א כתב (א"ח סי' נח ס"ק ט), שמותר לערות מכלי שני על גבי אבקות הנמסות במים.

ביה"ל ד"ה והחתון

דענין מכה בפטיש פכ"ב אכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים, ואדרבה יש פמה קתירות לזה (49).

(49) וכן לעשות מי סודה על ידי הכנסת חמצן למבשיר הסודה בשבת, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ז תשובה יד) שמותר, מכני שאין איסור מכה בפטיש באוכלין, וכן כתב בספר שביתת השבת (מלאכת מבשל סי"ק כז) שהחתם סופר התיר לעשות מי סודה בשבת. ובשו"ת רב פעלים (ח"א א"ח סי' יח) כתב, שאף אם יש איסור מכה בפטיש באוכלין [וכן דעתו, שם ח"ב סי' נב], מי"מ לא נאסר לעשות מי סודה, כיון שהיו המים ראויים לשתיה לפני הכנסת הסודה, ולא נאסר לתקן אלא מאכל שאינו ראוי לאכילה [כדעת הנשמות אדם שהזכיר הביה"ל]. וכן דעת הגרי"ש אויערבך (שש"כ פי"א הע' קלג), שמותר לעשות מי סודה בשבת. [וראה שביתת השבת מעשה חושב דיני מלאכה שאינה לקיום אות ג בשם המהר"ל דיסקין, ובשו"ת אמרי בינה א"ח מפתחות והשמטות לדיני שבת סי' כא]. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' לג) כתב שלכתחילה יעשה בן לפני שבת, ובדיעבד אם לא היה יכול להכניס מערב שבת מותר להכניס בשבת. ואם שייך בעשיית מי סודה איסור מלידה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' שכ ס"ק לה).

וכן לענין עשיית צנימים בשבת, כתב בשו"ת אור לציון (שם פ"ל תשובה ו) שאין איסורו משום מכה בפטיש כפי שכתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' נב). מפני שאנו נוקטים להלכה שאין תיקון מנא באוכלין, אלא איסורו הוא משום שדומה הדבר לצלייה אחר בישול. [וראה מה שכתבנו במשנ"ב להלן (סי"ק מא)].

וכן הכנת מאכל הנקרא ג'לי, על ידי עירוב מים רותחים באבקה והכנסת התערובת למקרר כדי שתתקשה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מא) שאין לאסור משום מכה בפטיש, כיון שלהלכה אין מכה בפטיש באוכלין, ואף לטוברים שיש איסור מכה בפטיש באוכלין, מי"מ אין איסור זה שייך בדבר הנגמר מאליו שלא בשעת מעשה התיקון [אלא שכתב שאין לעשות בן לכתחילה, משום איסור נולה, כמבואר במשנ"ב להלן (סי"ק קה)]. והוסיף, שמטעם זה, גם הכנת תמצית פטל בשבח על ידי עירוב מים רותחים עם תמצית טעם וצבע וסוכר, מותרת מן הדין כיון שאין איסור מכה בפטיש באוכלין, ומי"מ כדאי לחדר לעשותה מערב שבת. כיון שפעולת ההכנה פעולה גדולה היא, ואף אם מכין הוא תמצית זו בשבת, לא יכין אלא כמות מועטת ובושניו קל, משום איסור צובע].

ולעשר פירות בשבת, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' לח) שאין זה שייך לדין מכה בפטיש באוכלין, כיון שאינו מכין את המאכל לאכילה, אלא רק מסיר ממנו את האיסור.

[משנ"ב סי"ק לד]

[לא מקו"י פ"ב של 45].

(45) וכן לתת פרוסת לימון בכלי שני שהיד סולדת בו, כתב החו"א (א"ח סי' נב ס"ק יט) שאין לאסור מצד שנראה כמבשל, כיון שהלימון נחשב כתבלין. וכן לגבי עלי נענע, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ה) שמותר לתיתם בכלי שני, מפני שעשויים למתק את המשקה, ונחשבים כתבלין [אמנם בדעת המשנ"ב יש לעיין בזה למעשה, וראה להלן (סי"ק מה) ומה שכתבנו שם].

[משנ"ב סי"ק לו]

אָבֵל בְּצוּגָן מֵתָר לְהַדִּיתוֹ וְאָף לְשִׁרְתוֹ (46).

(46) אמנם, בשו"ע לקמן (סי' שיט ט"ח) כתב שאסור לשרות כרשינים במים כדי להסיר מהם את הפסולת שעל גביהם, ויש בזה משום איסור בורר, והעירו הגרי"ש אויערבך (שש"כ פי"א הע' יג) ובשונה הלכות (סכ"ד) מדוע מותר להסיר את גרגירי המלח שבדג על ידי הדחתו במים, ובביאור הדבר כתב הגרי"ש אויערבך (ח"ג שם), שאולי יסוד ההיתר כשהמלח מונח על גביו הוא כפי שמותר להדיח בשר מהדם שעליו, כמבואר לעיל (סי"ק י). עוד כתב, שיתכן שטעם ההיתר הוא משום שנחשב המלח כקליפת הדג, מפני שאף הוא שומר עליו [והרי מותר להסיר קליפה, כמבואר ברמ"א לקמן (סי' שכא סי"ט)].

[ביה"ל ד"ה אפילו]

אין לאסור הפכשיל פדיעבד, וכמו שכתב הפרי"מ קדים פ"ק פ"ק (47).

(47) אמנם, בשעה"צ לעיל (סי' רנט ס"ק כד) כתב, שהפמי"ג עצמו התקשה מדוע מקילים בזה בדיעבד, שהרי להלכה נפסק שיש איסור בישול במאכל שאינו מבושל אלא כמאכל בן דרוסאי, ותיקן בשעה"צ (שם), שהטעם שמקילים בזה הוא מפני שיש דעות שהקלו בעיקר דין זה, וגם אפשר לצרף את דעת הגרי"א שמעשה שבת בשוגג אינו נאסר באכילה, וכעין זה כתב בביה"ל להלן (סי"ח ד"ה שנמצא).

[ביה"ל ד"ה קוליס]

דָּבָר בֶּן יָדָה קִיטָר (48).

(48) וכן לענין התבלינים הדקים הרגילים בינינו, דעת הגרי"ש אויערבך (שש"כ פי"א הע' קנב) שאסור לתיתם בכלי שני, מפני שמתבשלים שם, והסתפק (שבות יצחק בישול פכ"ד אות ג) אם דינם כדבר דק ורך ביותר, שאסור לערות על גביו מכלי שני, ומה שכתב המשנ"ב להלן (סי"ק טז) שמותר לתת תבלין בכלי שני, כתב בספר שביתת השבת (מלאכת מבשל סי"ק ע) שהכוונה לקנמון, ונבביל ושמן.

מאידך, בשו"ת אנרות משה (א"ח ח"ד סי' ער בישול אות יח) מבואר שקפה טחון [שאינו מבושל] הוא בכלל תבלין הנזכר במשנ"ב שם, אלא שכתב שלמעשה יש להחמיר שלא לתיתו אלא בכלי שלישי, ולדעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שם), דבר שהוא קשה מטבעו, כקפה וכרד, אינו נחשב כקלי הבישול אף לאחר שנתחן ונעשה דק, כיון שמי"מ לא נעשה רך.

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד הקודם

[ביה"ל ד"ה המבשל]

[עריף עין 47].

17) אך למעשה כתב בשעה"צ לקמן (סי' שלט ס"ק כד), שיש להקל לעובר על איסור דרבנן במידה להנות במוצאי שבת מהאיסור שעשה, שהרי הגר"א הקל ופסק בה כרבי מאיר אף באיסור דאורייתא. וכן כתב להלן (סי' יח) לענין בישול בתולדת חמה, האסור מדרכנן, שיתכן שמותר לו להנות מהמאכל במוצאי שבת, וכן משמע בשעה"צ להלן (סי' צח).

בשבת, אסור לקטוחם, וכמו שכתב הקהלות יעקב (שם) שאסור לקנות אף את המוצרים שיוצרו בימות החול, מפני שעל ידי הקניה מעודדים את היצרנים ליצר כמות נוספת בשבת, ועוברים על איסור 'לפני עור', שהרי אילו היו כל היראים נמנעים מלקנות, לא היו צריכים לייצר בשבת, ועל כל פנים היו ממעטים כמה שעות או כמה פועלים בשבת, וכתב הקהלות יעקב שהסכים לזה החור"א.

ולקנות ירקות מירקן ביום ראשון, דעת הגר"כ קרליץ (שם עמ' מז) שאם יש מקום לתלות שהירקות לא נקטפו בשבת, מותר לקטוחם.

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד קלד

מנחת כהן (משמרת השבת שער ב פ"ב תנאי הבי') שאם רוב התבשיל הוא דבר יבש, הולכים אחר הרוב, ודינו כדבר יבש, והוסיף, שכן משמע בב"י (סי' רנ"ג סי' ב ד"ה ומ"ש רבינו כל זמן), והא"ר (סי' יא) הכי"א את דבריו, ונשאר בצ"ע [ובדבר הראיה מהב"י, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה יג) שיש אומרים שהוא טעות סופר בב"י].

ובשעת הדחק גדול, כתב בשו"ת אגרות משה (ארו"ח חיד סי' ער ביטול אות ז) שאולי יש להקל להחשיב תבשיל שרובו יבש כדבר יבש, שהרי הפמ"ג (בסי' רנ"ג סי' יג, ובא"א שם ס"ק מא, ובסי' רנ"ג משב"ז סי' ג) הכי"א את דברי המנחת כהן.

ולחניה נגד האש מאכל שבלוע בו שומן, וידוע שרצא השומן על ידי החימום, מבואר בשו"ע להלן (סט"ז) שמותר, ולהניח מאכל שעל גביו יש רוטב וכדו' שאינו טופח עי"מ להטפוח, כתב הקצות השלחן (סי' קכ"ד ברה"ש סי' לו) שיתכן שמותר אף לשיטת השו"ע הרב [שהתיר רק כתבשיל יבש לגמרי], כיון שלחלוחית אין שום חשיבות, והגר"ש והאזנר כתב (מכתב), ארחות שבת ח"א עמ' תקטז, שאם מוריקים את הרוטב לגמרי לפני חימום המאכל, נחשב המאכל כיושב, אף על פי שהוא לח קצת, וכן דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ב סי' ז סי' לב, הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 176). והגר"ש איערבך (מאור השבת ח"א מכתב א' אות ב) כתב, שאף כשהלחוחות היא טופח על מנת להטפוח, דין המאכל כדבר יבש.

אכן, לגבי מאכל יבש על גביו לחלוחית שאינה מגופו, כגון אטריות הרטובות ממי רחיצתן או כישולן, כתב הגר"ש איערבך (מאור השבת שם סי' נב) שנחשב הוא כדבר לח.

וקטשופ, דאם נחשב כדבר לח, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ה) שכיון שכשמניחים אותו על מקום מסוים הוא זכ ומתפשט, נחשב הוא כדבר לח, ואינו כחתיכה העומדת במקומה אף בלא כלי שיחויקה.

דעת הגר"ש איערבך (מאור השבת שם מכתב א אות א) שדינו כדבר יבש, ומותר ליתנו ע"ג דבר גוש שמונח בכלי שני כיון שאינו דבר לח ממש, והוא כעגבניות מבושלות. ועוד ביאר (שולחן שלמה שול"י הגלין סי' מז), שאין דינו כדבר לח שהצטנן, מפני שהחימום השני אינו מועיל ומטיב לו כלל, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת שם הע' 100), שהאיל הקטשופ כא כבר לתכליתו, וכשנצטנן לא איבד ממעלתו כלל, אין דינו כדבר לח שנצטנן [וראה מאור השבת ח"ב סי' ז סי' לא].

[שעה"צ סי' קמ]

מפני דיש מקמירין דעל האש יש בשול אחר בשול⁴⁴³.

43) מבואר באליה רבא (סי' יז) בשם הלבוש שאסור לחממו על האש

ולגבי שיעור 'מבושל כל צרכו במים, כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' כח) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מב אות ג) שהלכה כדעת האגלי טל (אופה סי' השמטה א) שאין זה כאשר התחממו המים לשיעור שודד סולדת בהם, אלא כאשר מעלים הם רתיחות, שהרי אדם הרוצה לשנות משקה חם, מקפיד לחמם את המים עד שיבעבע, ולכך המרתיה מים שהיד סולדת בהם, אינו נחשב אלא כמבשל תבשיל המבושל כמאכל בן דרוסאי [וראה מה שכתבנו בשעה"צ להלן סי' קיד], וכן דעת החור"א (דינים והנהגות פ"ב אות יג), הגר"ש איערבך (מאור השבת ח"ב סי' ט סי' כא), הגר"ש אלישיב (שם), והגר"כ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סי' ז) [וראה שו"ת אגרות משה ארו"ח חיד סי' ער ביטול אות א וכד].

[משנ"ב סי' קט]

בין שְׁאֵזֵל מְמִימֹתוֹ וְנִצְטָנָן, קָטַל מְמִימֵי שֵׁם בְּשׁוּלוֹ קְרָא שו"ע⁴¹.

41) ובביאור החילוק בין דבר יבש לדבר לח, כתב התהלה לדוד (סי' ק לג) שבדבר יבש שהתבשל ניכר היטב השינוי שנעשה בו על ידי הבישול, מה שאין כן בלח, שלא ניכר בו שנתבשל אלא כאשר הוא חם, וכן כתב החור"א (ארו"ח סי' לו סי' יג) שבדבר יבש, הריכוך שנעשה בו, זהו בישולו, מה שאין כן בדבר לח שלא שייך בו ריכוך, בישולו ותיקונו נקבע לפי חמימותו, ולכך כשנצטנן נפקע ממנו שם מבושל.

ובדעת הסוברים שאין בישול אחר בישול בלח שנצטנן לגמרי, ביאר החור"א (שם סי' נ סי' ט וסי' נ ד"ה עין), שלדעתם אף בדבר לח ניכר הבישול שהתבשל, שמים מבושלים אינם דומים למים חיים, וכן מבואר בדרשות הר"ן (דרוש ח ד"ה ההקדמה השלישית), שמים שכבר התחממו פעם אחת, מתחממים בשנית בקלות יותר, וכן כתב האגלי טל (אופה סי' ט אות יב) שידוע ברפואה שמים מבושלים שונים בתכונתם ממים שאינם מבושלים.

אמנם, העיר הפמ"ג (סי' רנד א"א סי' א) והשבי"ת השבת (מלאכת מבשל סי' עז), שברוטב וכדו' בודאי ניכר הבישול אף כאשר נצטנן, ומשמעות הפוסקים היא שאף בהם יש בישול אחר בישול, ותיירץ הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ב סי' ז סי' טז) שכיון שבדבר הדברים הלחים אין ניכר הבישול כאשר הם מצטננים, לא חילקו בדבר, והחמירו אף בדברים הלחים שניכר בהם הבישול.

[משנ"ב סי' לב]

שְׁהִרְקוּ סְמָרְךָ מִמֶּנּוּ⁴⁴².

42) משמע שאם נשאר מעט מהמרק עם הדבר היבש, אסור ליתן את התבשיל בכלי ראשון, מפני שיש בו בישול אחר בישול מחמת המרק שבו. וכן מבואר בשו"ע הרב (סי' א), שרק אם המאכל יבש לגמרי בלא לחלוחית כלל, נחשב הוא כדבר יבש, והוא שלא כמו שכתב בספר

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד קודם

(קובץ תשובות ח"ג סי' מ) ליישב את קושיה.

ואם עירה רותחין מהמיחם לכוס, ונפסק הקילוח, ורצה להוסיף לערות לה מים נוספים, העיר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ו אות א) שהואיל ונחשבים המים שבסס כמונחים בכלי שני, מדוע אין לחשוש שמתבשלים הם כדי קליפה על ידי המים שמערה על גביהם לפי הפמ"ג המוכא בביה"ל, וביאר הגר"ש אלישיב (שבות יצחק ביטול פ"ב אות ב והע' כח) שאין לחשוש לכך, מפני שלא נפחת חומם של המים משיעור שהיד סולדת בו, ולא נוסף בהם כח לבשל דברים אחרים שיתנו לתוכם, והרי יסוד האיסור המבואר בפמ"ג וביה"ל הוא משום שעל ידי הבישול נוסף כח מבשל בדבר המונח בכלי השני [וראה קובץ תשובות שם].

מדרבנן, אך לא נזכר טעם האיסור, ואולי כוונת השעה"צ לכל בו שחזיר במשני' להלן (סי' ק"ח) שאסור מן התורה להגיש בתבשיל המונח ע"ג האש, אפילו אם הוא מבשיל כל צרכו, אע"פ שבשעה"צ שם (סי' קמח) תמה על דבריו, והיקל בדיעבד, ושמא כשנצטנן לגמרי ירדה השעה"צ שיש להחמיר [הגרש"ב וולדנברג].

[ביה"ל ד"ה אם]

יש לומר דיינו כמו נצטנן ויש בו צתה משום בשול⁴⁴.

44 והחז"א כתב (או"ח סי' לו סי' יג), שאף על פי שהביה"ל הסתפק בזה, מ"מ בר"ן (שבת כב, א בדפי הרי"ף ד"ה הרב) מפורש שיש איסור בישול בתבשיל חם הנמצא בכלי שני, אך העיר שמפשוטות הגמי (שבת לח, ב) משמע שאין בזה איסור, וראה מה שכתב הגר"ש אלישיב

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד קלז

הלכות שבת בשבת שם הע' 54 בשם הג"ר שלמה קרליץ) שצריך לנגב את הטיפות [אמנם בספר זה השלחן שם כתב בשם החז"א שמותר לערות על גבי טיפות שאינן מבושלות, כיון שנחשב הדבר כפסיק רישא דלא נחא ליה]. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) אכן, כשניגב את הכוס ונשארה לחות בדפנותיה, דעת הגר"י קרליץ (שם) שאין חשש לערות מהמיחם לתוכה, כיון שאין ללחות זו חשיבות של תיקון כלל, שהרי אין בה ממשות.

מאידך, בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' מב אות ב) כתב, שמספיק לנער את הכוס, כיון שאין גודי בישול נהגים כלפי הלחלוחית המועטת שבדפנות הכוס, ועוד, שהרי זה פסיק רישא דלא איכפת ליה כלל, וכן דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' ד סי' כט), וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה סי' מ) שאין נחוץ כל כך להחמיר ולנגב את הכוס עד שתהיה גובה ויבשה, וכן הורה למעשה שמספיק לנערה (ארחות שבת ח"א פ"א הע' קנז), אך לעצמו החמיר בדבר, וניגב את הכוס (שם הע' קנז).

ואם עבר ועירה על גבי מים מועטים שלא התבשלו, כתב בשו"ת אנרות משה (שם אות ב) שאסורים כל המים בשתייה, כיון שהמים הצוננים שנתבשלו אינם בטלים בששים, כיון שדינם כדבר שיש לו מתירין במצאי שבת [וראה ביה"ל לעיל (סי' ד"ה ואב)]. אכן, כאשר אין בכוס אלא טיפות מועטות, ואינן מרבות את כמות המים שבכוס עד שנחנה מריכיים, כתב שם שלא נאסרו המים בשתייה, שהרי לא נהנה ממעשה הבישול שנעשה בהן, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק ביטול פ"ז אות ג).

בכוס טיפות מועטות שהתבשלו והצטננו, מותר, כיון שנוקטים אנו שבישול אחר בישול בדבר לח שהצטנן לגמרי אינו אסור מן הדין [וראה מה שכתבנו להלן (סי' קצט)]. ובנוסף לכך, שכמות המים שבטיפות פחותה משיעור החיוב של מלאכת בישול, ועוד, שחימום הטיפות הוא פסיק רישא דלא נחא ליה, כיון שאין לו הנאה מטיפות אלו, ורק כשיש כמות מים צוננים בשיעור שנהנה מהם ומחימומם, אסור לערות לתוכם רותחין מהמיחם.

וכן כתב בספר שביית השבת (פתיחה למלאכת מבשל סי' יט, ובסי' לב ד"ה ובעיקר) שמותר לערות מהמיחם על טיפות מועטות אלו, והוסיף (שם סי' כג), שאף על פי כן, המחמיר בזה אינו מן המתמיהין, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה י), וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 55) שמותר לערות על גבי הטיפות, בצירוף השיטה שהובאה ברמ"א לעיל (סי' ד), שבמצטמק ורע לו אין בישול אחר בישול בלח, שהרי מים נחשבים כמצטמק ורע לו.

מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ל) כתב שצריך לנגב את הכוס אף מטיפות מועטות לפני שמערה רותחין לכוס, וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סי' ז) שנהגים להחמיר ולנגב את הכוס, אכן, בכלי שקשה לנגבו, כגון בקבוק, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שיש להקל לנערו עד שיצאו ממנו הטיפות.

וכשטיפות המים שבכוס אינן מבושלות, כתב בשו"ת אגרות משה (שם ושם) שאסור לערות מהמיחם על גביהן, וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם), והרצה לערות, דעת החז"א (דינים והנהגות פ"ב אות יד,

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד 274

[משנ"ב סי' צב]

דקסמוף למדונה גס"כן אסור אלא צריך להרחיק קצת¹⁰².

102 ולהניח קדירה במקום שהאש נוגעת בה מהצר, כתב החז"א (או"ח סי' לו סי' יד) שמשלשן המשני' (כאן, ולהלן סי' צד) משמע שלדעת הרשב"א מותר הדבר לזרק לפי הרא"ש צריך להרחיק קצת, והעיר על

(האופה סי' יט אות יב-טז) שכתב שגדר הבישול במים אינו תלוי דוקא בהשבת המים אלא אף בחימומם, מה שאין כן בשאר המאכלים. אכן, אף האגלי טל עצמו חזר בו מדבריו (שם, השמטה ל"ח), וכתב לנסקא שגרי הבישול במים הינם כגדרי הבישול בשאר מאכלים [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' כז)].

